

POSTANOWIENIE

7 grudnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Jacek Grela

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 7 grudnia 2023 r. w Warszawie
zażalenia D. J., I. S. i K. Z.

na postanowienie Sądu Okręgowego Warszawa - Praga w Warszawie

z 30 stycznia 2023 r., IV Ca 2138/22,

w sprawie z wniosku M. P.

z udziałem D. J., I. S., K. Z., K. M., P. M. i Z. S.

o stwierdzenie nabycia spadku po J. Z.,

**oddala zażalenie, pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach
postępowania zażaleniowego w orzeczeniu kończącym
postępowanie w sprawie.**

[S.J.]

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 14 września 2021 r. Sąd Rejonowy w Otwocku stwierdził, że spadek po J. Z. na podstawie ustawy nabyli: żona M. P. oraz córki D. J., I. S. i K. Z. - w ¼ części każda z nich.

Postanowieniem z 30 stycznia 2023 r. Sąd Okręgowy Warszawa-Praga w Warszawie uchylił postanowienie Sądu Rejonowego, zniósł postępowanie w części obejmującej rozprawę z 31 sierpnia 2021 r. i posiedzenie jawne z 14 września 2021 r. oraz przekazał sprawę do ponownego rozpoznania.

Sąd drugiej instancji ustalił, że J. Z. zmarł [...] w C. w wieku 84 lat. W chwili śmierci był żonaty, pozostawił troje dzieci z pierwszego małżeństwa. Nikt spadku nie odrzucił, nie zrzekał się dziedziczenia, ani nie był uznany za niegodnego dziedziczenia. Nie był sporządzony notarialny akt poświadczenia dziedziczenia.

J. Z. sporządził trzy testamenty notarialne w 2005 r.

W dacie sporządzania tych testamentów w dniach: 6 czerwca 2005 r., 3 października 2005 r. i 24 listopada 2005 r. znajdował się w stanie wyłączającym świadome i swobodne podjęcie decyzji i wyrażenie woli. Oprócz wykazywania objawów otępiennych (organicznych zaburzeń funkcji poznawczych) cierpiał już w tym czasie na chorobę psychiczną - psychozę (zaburzenia afektywne), wykluczającą świadome testowanie.

Sąd Okręgowy uznał, że zachodziła konieczność uchylenia zaskarżonego orzeczenia i przekazania sprawy Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania z uwagi na stwierdzoną nieważność postępowania z przyczyny określonej w art. 379 pkt 5 k.p.c.

Sąd drugiej instancji podkreślił, że w czasie, gdy uczestnik K. M. był reprezentowany w niniejszym postępowaniu przez kuratora, toczyło się postępowanie o jego ubezwłasnowolnienie i zachodziły ewidentne przesłanki do orzeczenia jego ubezwłasnowolnienia całkowitego. Gdyby nawet podzielić mniejszościowe stanowisko doktryny, które nie wyklucza upoważnienia kuratora

przez sąd opiekuńczy do reprezentowania osoby niepełnosprawnej, to i tak w realiach rozpoznawanej sprawy uczestnik nie byłby w stanie porozumieć się z kuratorem i współdziałać w prowadzeniu sprawy. W zaistniałej sytuacji Sąd Rejonowy powinien był zawiesić niniejsze postępowanie na podstawie art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c. do czasu rozstrzygnięcia sprawy o ubezwłasnowolnienie.

Sąd Okręgowy uznał, że umocowanie adw. M. B. do reprezentowania uczestnika K. M. przez sąd opiekuńczy jako kurator do jego reprezentowania w sprawie I Ns [...], nie znajdowało oparcia w treści art. 183 § 1 k.r.o., a tym samym adw. M. B. jako kurator ustanowiona na tej podstawie, nie miała umocowania do podejmowania czynności procesowych. Skoro uczestnik K. M. nie miał ustanowionego pełnomocnika, a sam nie był zawiadamiany o czynnościach sądowych (ze względu na stan zdrowia i tak nie byłyby to zawiadomienia skuteczne), to należy przyjąć, że doszło do pozbawienia go możliwości obrony swoich praw w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c. Postępowanie było zatem dotknięte nieważnością w części, w której adw. M. B. reprezentowała uczestnika K. M. w charakterze kuratora osoby niepełnosprawnej. Była to rozprawa z 31 sierpnia 2021 r. (kurator w niej nie uczestniczyła, ale była zawiadomiona o terminie jako przedstawicielka K. M.) i posiedzenie jawne z 14 września 2021 r., na którym ogłoszono postanowienie.

Powyższe orzeczenie zaskarżyły zażaleniem uczestniczki postępowania D. J., K. Z. i I. S., zarzucając naruszenie przepisów, tj.:

1. art. 159 § 1 pkt 2 w zw. z art. 159 § 2 k.r.o. przez przyjęcie, że ubezwłasnowolniony całkowicie uczestnik postępowania – K. M., w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku, może być reprezentowany przez opiekuna prawnego – K. Z., który to opiekun prawny również jest uczestnikiem tego samego postępowania, a w którym zachodzi sprzeczność interesów pomiędzy ubezwłasnowolnionym całkowicie a jego opiekunem prawnym, które to naruszenie skutkuje nieważnością postępowania apelacyjnego w części, gdyż ubezwłasnowolniony całkowicie nie miał przedstawiciela ustawowego, który w sposób pozbawiony sprzeczności interesów reprezentowałby go w tym postępowaniu, przez co został on pozbawiony możliwości obrony swych praw,

a zatem stosownie do przepisów art. 379 pkt 2 i 5 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. zachodzi nieważność postępowania;

2. art. 386 § 2 w zw. z art. 379 pkt 2 i 5 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. w efekcie przyjęcia, że zachodziła nieważność postępowania toczącego się przed Sądem pierwszej instancji, w części w jakiej K. M. reprezentował kurator w osobie adwokat M. B., a to na skutek uznania, iż dla osoby dotkniętej zaburzeniami psychicznymi nie może zostać ustanowiony kurator na podstawie art. 183 § 1 k.r.o., podczas gdy ze wskazanego powyżej postanowienia Sądu opiekuńczego nie wynika podstawa jego ustanowienia, a okoliczności niniejszej sprawy (podnoszone również we wniosku o ustanowienie kuratora) dają podstawy do przyjęcia, że kurator ten został ustanowiony ze względu na istniejącą kolizję interesów pomiędzy K. M. a K. Z. i zapewniał obronę praw K. M., zaś nawet w razie przyjęcia, że podstawą ustanowienia kuratora w niniejszej sprawie był art. 183 § 1 k.r.o., to kurator ten był uprawniony i zobowiązany do reprezentowania K. M. w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku po J. Z., aż do czasu orzeczenia jego ubezwłasnowolnienia całkowitego, co nastąpiło dopiero [...], a zatem postanowienie Sądu Rejonowego w Otwocku z 14 września 2021 r., nie zapadło w warunkach nieważności postępowania.

We wnioskach skarżące domagały się uchylecia zaskarżonego postanowienia w całości i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie okazało się nieuzasadnione.

Status strony (uczestnika) w danym postępowaniu jest na tyle ważny, że w pewnych sytuacjach wadliwości z tym związane wprost skutkują nieważnością postępowania w świetle art. 379 pkt 2 k.p.c. W niniejszej sprawie sytuacja była z pozoru klarowna. Uczestnik postępowania K. M. – pomimo istnienia pewnych przesłanek – nie był ubezwłasnowolniony, a zatem posiadał zdolność procesową. W postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku mógł brać udział osobiście bądź przez pełnomocnika. Tymczasem był on reprezentowany wprawdzie przez adwokata, ale niebędącego pełnomocnikiem, lecz kuratorem.

Z ustaleń Sądu drugiej instancji wynika, że uczestnika reprezentował kurator ustanowiony na podstawie art. 183 § 1 k.r.o. Wbrew twierdzeniom zażalenia, od chwili, gdy uczestnik osiągnął pełnoletność i jednocześnie nie był ubezwłasnowolniony i był znany z miejsca pobytu, kurator mógł być dla niego ustanowiony tylko i wyłącznie na podstawie art. 183 § 1 k.r.o. Zatem poszukiwanie innego wariantu kurateli było nieuzasadnione.

W świetle powszechnego poglądu kurator dla osoby niepełnosprawnej (dawniej: ułomnej - art. 183 k.r.o.) jest powoływany przez sąd opiekuńczy (art. 600 k.p.c.) jedynie do niesienia pomocy tej osobie, a nie jako jej przedstawiciel ustawowy. Nie ma on żadnych prerogatyw procesowych w sprawach dotyczących osoby, dla której został ustanowiony (zob. J. Grela (w:) *System postępowania cywilnego. Tom 3A. Postępowanie przed sądem pierwszej instancji w procesie cywilnym. Podmioty postępowania. Kuratorzy*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, red. P. Osowy, Warszawa 2023, s. 954). Zatem bez względu na treść postanowienia Sądu ustanawiającego tego kuratora, nie mógł on reprezentować osoby objętej kuratelą w postępowaniach sądowych.

W tym stanie rzeczy wszelkie pisma i zawiadomienia powinny być kierowane do uczestnika bezpośrednio, jeżeli Sąd pierwszej instancji nie zdecydował się na zawieszenie postępowania z uwagi na to, że zostało wszczęte postępowanie o ubezwłasnowolnienie uczestnika. A *contrario* wszelkie doręczenia kierowane do kuratora dla osoby niepełnosprawnej (dawniej: ułomnej) były bezskuteczne, co prowadziło do pozbawienia uczestnika obrony swych praw, a w rezultacie do nieważności postępowania (art. 379 pkt 5 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

Zgodzić się należy ze skarżącymi, że w sytuacji, gdy opiekunem uczestnika została jego matka, która również jest uczestniczką postępowania i w istocie w sprawie rysują się sprzeczności ich interesów, K. M. powinien reprezentować kurator ustanowiony na podstawie 159 § 2 w zw. 175 w zw. z 99 § 1 k.r.o. Jednakże, gdyby Sąd drugiej instancji podjął się wyjaśnieniu tej kwestii i kontynuowałby postępowanie, to czyniłby to w warunkach jego nieważności przeniesionej z postępowania pierwszoinstancyjnego. Zatem prawidłowo postąpił Sąd *ad quem* nie badając w jakikolwiek sposób sprawy

merytorycznie i zajmując się tylko problemem nieważności postępowania przed Sądem pierwszej instancji. Postępowanie pierwszoinstancyjne będzie właściwym miejscem do jednoznacznego wyjaśnienia kwestii obejmujących właściwą reprezentację, ewentualną sprzeczność interesów i potencjalną potrzebę zwrócenia się o ustanowienie kuratora.

Z przedstawionych powodów orzeczono, jak w sentencji, na podstawie art. 398¹⁴ w zw. z art. 394¹ § 1¹ i § 3 k.p.c.

[a!]

[S.J.]